

Generationsskifte i västerbottnisk skog
- Ett genusperspektiv på egendomsöverlåtelsen

Generational change in Västerbotten forest
- A gender perspective on property transfer

Tallhed i Västerbotten. Foto: Mikaela Rosendahl 2015
Pine forest in Västerbotten. Photo: Mikaela Rosendahl 2015

Mikaela Rosendahl & Johanna Strömberg

Kandidatarbeten i Skogsvetenskap

Fakulteten för skogsvetenskap,
Sveriges lantbruksuniversitet

Enhet/Unit	Institutionen för skogens ekologi och skötsel Department of Forest Ecology and Management
Författare/Author	Mikaela Rosendahl & Johanna Strömberg
Titel, Sv	Generationsskifte i Västerbottenskog – Ett genusperspektiv på egendomsöverlåtelsen.
Titel, Eng	<i>Generational change in Västerbotten forest - A gender perspective on property transfer</i>
Nyckelord/ Keywords	<i>Generationsväxling, skogshistoria, könsmaksordning, ägenderätt./Generation changes, forest history, gender contract, property rights</i>
Handledare/Supervisor	<i>Gun Lidestav, Institutionen för skoglig resurshushållning/Department of Forest Resource Management</i>
Examinator/Examiner	Tommy Mörling Institutionen för skogens ekologi och skötsel/ Department of Forest Ecology and Management
Kurstitel/Course	Kandidatarbete i skogsvetenskap Bachelor Degree in Forest Science
Kurskod	EX0813
Program	Jägmästarprogrammet
Omfattning på arbetet/	15 hp
Nivå och fördjupning på arbetet	G2E
Utgivningsort	Umeå
Utgivningsår	2017
Serie	Kandidatarbeten i Skogsvetenskap

FÖRORD

Detta arbete är ett kandidatarbete omfattande 15 högskolepoäng vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Vi vill tacka vår handledare Gun Lidestav för hennes stöd, hjälp och för de givande diskussioner vi haft under arbetets gång. Vi vill även tacka för att vi fått ta del av den levnadshistoria som utgör vår empiri och släktingen som vi fått prata med.

Umeå, april 2017

Johanna Strömberg och Mikaela Rosendahl

SAMMANFATTNING

Med utgångspunkt i en specifik (men typisk) jordbruksfastighet i Västerbotten, har vi problematiserat hemmansöverföringen från 1830 fram till idag. Syftet med den här studien var att få en djupare förståelse för vilka faktorer som påverkat hemmansöverföringen i Västerbotten och hur det har förändrats över tid. Empirin har bestått av en levnadshistoria som vi fått ta del av, där beskrivs hur ett kronohemman överlåtits från generation till generation. Datainsamlingen bestod av litteratursök i olika biblioteksdatabaser och sökningar i riksarkivets- och lantmäteriets databaser. Det teoretiska ramverket som resultatet baseras på är en spindelnätsmodell bestående av sex teoretiska begrepp. Dessa sex begrepp är äganderätt, arv, äktenskap, skatter, arbete och kön.

Tidigare forskning har visat att kön har stor betydelse i frågan om vem som får överta fastigheten. Det vanligaste är att en broder övertar, så även i vårt empiriska material. Kvinnan övertar när broder saknas med ett undantag i denna studie. En könsmaktsordning har funnits i alla tider och finns till viss del fortfarande idag. Under den tidsram vår studie spänner över har rätten att äga och bruka sin egendom blivit jämställd. Äktenskapet har varit den enda möjligheten för kvinnan att indirekt förvalta skog och för den fattige mannen att höja sin status genom gifterätten. Arbetet var uppdelat efter kön. Kvinnan skötte de uppgifter som hade lägst status och detta är något som tyvärr hänger kvar i viss mån. En skillnad är att kvinnan numera arbetar utanför hemmet, precis som mannen gör. Skatterna har historiskt, i stor utsträckning, förändrats i samband med krig och när nya kungar tillträtt tronen. 1902 lades grunden till det skattesystem som vi har idag. Generationsväxlingarna i vårt fall, beskriver att samtliga sex begrepp, med få undantag, följer de generella teoretiska mönster tidigare forskning presenterat.

Nyckelord: generationsväxling, skogshistoria, könsmaktsordning, äganderätt.

SUMMARY

Based on a specific (but typical) agricultural property in Västerbotten, we have problematize on property transfer from 1830 until today. The intent of this study was to increase our knowledge regarding property transfer in Västerbotten and how it has changed over time. Our empirical material is a life history and in this history the authors have described how a real estate has been passed on through generations. Searching in various library databases and national archives give us our literature and data. The result is based on a theoretical framework, a cobweb model, where six fundamental concepts are studied; property rights, heritage, marriage, taxes, work and gender.

Previous research has shown that gender plays a significant role regarding property transfer. The most common is that a brother inherit, and this correspond with our empirical material. Woman inherit when a brother is absent, with one exception in our study. A gender contract has always existed and is still existing partially today. During our timeframe, the property rights has become equal. The marriage was the only possibility for the woman to indirectly manage her forest and for the poor man to increase his status. The work was divided by sex and the woman took care of the tasks that had the lowest status. This is something that unfortunately remains to some extent. One difference is that nowadays the woman works outside the home just like the man. Historical the taxes have mainly been affected by wars and when new kings access the throne. The base of today's tax system is originated from 1902. The property transfer in our case describes that all six concepts, with few exceptions, follows the general pattern that earlier research has presented.

Keywords: generation changes, forest history, gender contract, property rights.

INLEDNING

Bakgrund

I generationer har hemman överlåtits inom släkten. Lika arvsrätt för könen infördes 1845 i samband med en ny förordning men sönerna hade fortfarande rätten att välja arvslott först, så de gynnades (Forssman, 2016). Innan lagändringen 1845 ärvde sönerna dubbelt jämfört med döttrarna (Sjöberg, 2001). Blodsbanden var den avgörande faktorn huruvida någon fick ärva mark men dispositionsrätten kom genom äktenskapet (Sjöberg, 2001). Om en kvinna ärvde skog så överfördes dispositionsrätten över skogen till hennes make, när de gifte sig. Kvinnan hade alltså äganderätt men kunde inte bestämma över sin skog (Sjöberg, 2001). Det blev en förändring i äktenskapsbalken 1921 som gav kvinnan, formellt sett, ekonomisk likställighet med mannen (Niskanen, 2001). I samma veva infördes även övergångsbestämmelser som innebar att mannen fortfarande hade förvaltningsrätt över hustruns fasta egendom som förvärvats före 1920 om äktenskap också ingåtts innan 1920 (Niskanen, 2001). Övergångsbestämmelserna avskaffades inte förrän 1950 (Niskanen, 2001) och med tanke på att många av dagens skogsägare är uppväxta med att kvinnan inte hade dispositionsrätt (Lidestav, 2001) är det kanske inte konstigt att könsfördelningen än idag är ojäm i skogen.

Det är ett faktum att ca 38% av skogsägarna är kvinnor och 61% är män (Anon, 2014). Det här gör det intressant att titta vidare på samt försöka förstå den ojämna könsfördelningen. Att majoriteten av skogsägarna är män styrker tanken om att kön spelar roll i frågan om vem av syskonen som ska överta skogen (Lidestav och Ekström, 2000). Lidestav (2010) beskriver hur överlåtelsen har gått till historiskt med fokus på hur kvinnor ärvt, om de har ärvt och ägt skog. Hon beskriver begreppet genuskontrakt som en teoretisk bas som innehåller regler, normer, förväntningar och rättigheter för män och kvinnor. Den hjälper till att förstå de könade positioner som funnits över tid. Mannen har tillskrivits rollen som beskyddare samt familjeförsörjare och kvinnan som barnuppfostrare. Vidare belyser Lidestav (2010) att det inte längre är hållbart att upprätthålla traditionen i och med att vårt moderna samhälle är på väg mot större jämlikhet mellan könen. Könsfrågan är komplex men de skandinaviska länderna har på flera områden varit i frontlinjen när det gäller forskning kring jämställdhet (Lidestav och Ekström, 2000).

Follo et al. (2016) har i en europeisk skogsägarkontext belyst betydelsen av kön. Författarna presenterar tre olika sätt att förstå kön. Det enklaste sättet är som empirisk variabel d.v.s. där kön utgörs av siffror, som ovan, när vi skriver att 38% av skogsägarna är kvinnor. Skillnaden i män och kvinnors skogsäggande kan vi förstå om vi tänker på kön som en strukturerande variabel och tänker att kön inte är något vi är utan något som görs. Den tredje, meningsskapande förståelsen, beskriver dolda och ofreflekterade aspekter; i detta fall hur skogsäggande och kön färgar t.ex. vår uppfattning om vad som är skoglig kompetens. Ett genusperspektiv kan med andra ord hjälpa oss att undersöka och förstå olika fenomen som är kopplade till skogsäggande och kön. Det privata enskilda skogsägandet står inför ett stort generationsskifte avseende ägarstruktur inom de kommande åren (Larsson, 2012). Enligt Anon (2014) är 36% av de 329 541 skogsägarna över 65 år. I artikeln av Larsson (2012) framgår även att 12% av dessa planerar att överlåta fastigheten inom 5 år. Antalet oplanerade generationsväxlingar kommer öka eftersom beslutet om att överlåta skogen ofta skjuts på framtiden tills ägaren i fråga avlidit (Larsson, 2012).

Historisk sett var det viktigare att säkra generationsväxlingen eftersom man var beroende av att den yngre generationen tog över familjeförsörjningen. Idag finns inte samma behov eftersom skogen/hemmanet sällan är den huvudsakliga försörjningen och dessutom finns ett allmänt pensionssystem som tryggar vår ålderdom.

Hur generationsväxlingen konkret har gått till finns beskrivet i ett dokument som vi av en händelse kom över. Det är en berättelse om ett nybygge, Stupnäs 1:8, beläget i Västerbottens inland. I berättelsen beskrivs det periodvis väldigt detaljerat hur ett hemman överlåtits från 1830 fram till 1960 samt hur man ekonomiskt löste bodelningen inom familjen. Denna berättelse initierade vårt arbete om hur skogen (hemmanet) överläts från generation till generation och en nyfikenhet väcktes eftersom det idag är en central och känslig fråga i många släkter. Vi blev intresserade av att utveckla vår kunskap om hur generationsväxlingar har gått till över tid och hur kön spelar in i rollen som skogsägare.

Syfte

Syftet med denna studie är att få en djupare förståelse av vilka faktorer som påverkat överföringen av hemman i Västerbotten och hur det har förändrats över tid. Skogen har i generationer överlåtits till äldste sonen, men med tiden har ändring i lagstiftning, institutioner och ekonomiska villkor gjort att andelen kvinnliga skogsägare har ökat. I följande studie ställer vi oss därför frågan:

Hur har hemmansöverföringen i Västerbotten gått till över tid och vilken roll spelar kön i det sammanhanget?

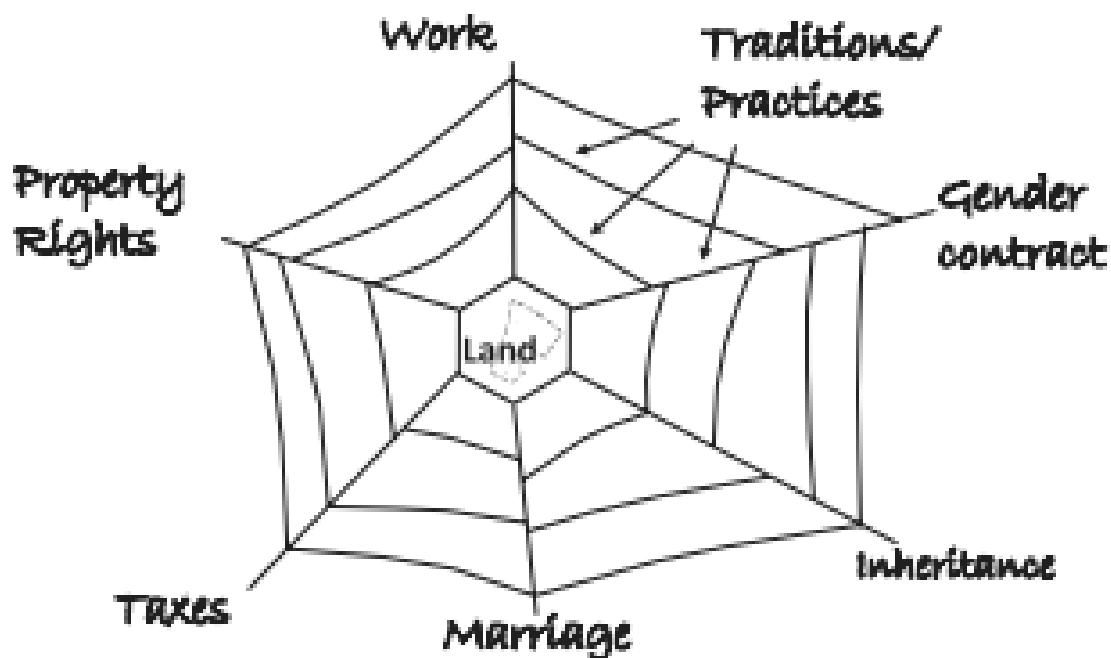
MATERIAL OCH METODER

Vårt arbete baseras på en levnadshistoria som är skriven av ättlingar i femte led där syftet var att beskriva hemmanets historia. Författarna beskrev subjektivt sina minnen och dessa stöds av data från kyrkböcker. Med denna berättelse som utgångspunkt studerades hur hemman gått i arv i Västerbotten från tidigt 1800-tal och fram tills idag. Namnen i historien är i detta arbete utbytta mot fiktiva namn efter önskemål från fastighetsägarna. Levnadshistorien finns av den anledningen inte med som bilaga utan den finns tillgänglig hos författarna.

Vi har använt oss av olika sökstrategier för att hitta relevant litteratur och en teoretisk bas till vilken vi kunnat koppla vårt empiriska material (levnadshistorien). Som ett första steg har vi sökt i olika biblioteks sökfunktioner, främst SLU:s och Umeå Universitetsbibliotek. Vi använde inledningsvis följande sökord; generation change, ownership, generationsväxling, skogshistoria och gender situation in forestry. Dessa sökord gav oss träffar i bibliotekens sökfunktioner som kändes relevanta att studera mer ingående. Vi hittade flera vetenskapligt granskade artiklar som berörde vårt ämne och för att hitta ännu fler relevanta källor tittade vi i referenslistorna i de artiklar vi läst och nystade vidare därifrån. Vi använde oss också av hemsidan Scandinavian Journal of Forest Research när vi letade efter vetenskapliga artiklar. I diskussion med vår handledare har ytterligare relevant litteratur identifierats. Dessa källor är i stor utsträckning vetenskapligt granskade och därmed är trovärdigheten hög. Författarna utgörs främst av aktiva forskare inom ämnet. För att få klarheter i fakta som saknas i levnadshistorien och för att verifiera årtal där generationsväxling skedde använde vi oss av Riksarkivets fastighetsböcker samt Lantmäteriets karttjänst. Vi har även pratat med en dotter i fjärde generationen som fortfarande lever trots sin höga ålder. Hon har hjälpts oss fylla i där vi hade luckor i arvsleden och berättat hur hon upplevt de normer som reglerade generationsskiften.

Utifrån litteraturen som vi läst valde vi att strukturera vårt fortsatta arbete och analys med hjälp av den spindelnätsmodell som Lidestav (2010) utvecklat för att bättre förstå hur formella och informella institutioner påverkar familjeskogsbrukets agerande. Enligt denna konceptuella modell (Figur 1) är marken den centrala resursen, kring vilken jord-/skogsbrukarhushållets liv organiseras genom formella och informella institutioner; äganderätt, arv, äktenskap, arbete, skatter och kön. Genom fastigheten får familjen äganderätt som förs vidare genom generationer. Arbete läggs ner för att få in intäkter på kapitalet man investerat och för att förvalta och utveckla fastighetens värde. Avkastningen och värdeökningen kan belastas med skatter. Det rådande genuskontraktet har en inverkan på hur en ”passande” skogsägare ska vara. Konceptet genuskontrakt är ett teoretiskt begrepp för att förstå begränsningarna som präglar kvinnors och mäns ställning och beteende genom historien (Lidestav, 2010a). Genuskontraktet har också en inverkan på hur arbete fördelas och värderas, på arvspositionen och på äktenskapet (Lidestav, 2010a). Vidare förklaras att genuskontraktet består av tre principer (Hirdman 2004, refererad i Lidestav, 2010a). Den första är den särskiljande principen, d.v.s. vikten av att skilja på män och kvinnor. Den andra principen är att män är överordnade kvinnor och den sista att både kvinnor och män är delaktiga i bevarandet av denna könsmaktsordning. Genuskontraktet innehåller därför regler, normer och förväntningar på rättigheter, skyldigheter och ansvarsområden för män och kvinnor. I vårt arbete använder vi ”spindelnätsmodellen” och dess teoretiska begrepp som teoretiskt ramverk eftersom den innehåller centrala faktorer som påverkat och haft stor betydelse i familjeskogsbruket. Utifrån den gjordes analysen av generationsväxlingarna i vårt empiriska

material. Av tidsskäl fokuserar vår analys på ett begränsat antal årtal/perioder i levnadshistorien. Vid dessa nedslag har det skett generationsväxlingar, överlåtelser, lagändringar och i vissa fall andra för studien relevanta händelser som vi ville studera mer ingående. Dessa årtal blev 1864, 1900, 1921, 1950 och 1975–1983. Faktorerna som analyserades vid varje nedslag var i enlighet med spindelnätsmodellen äganderätt, arv, äktenskap, skatt, arbete och kön. Resultatdelen är uppbyggd så att livshistorien kommer i kronologisk ordning men vid varje nedslag har reflektioner vävts in rörande de sex teoretiska begreppen. Detta för att få en bild av hur samhället såg ut och hur stor inverkan de olika begreppen hade.

Figur 1. Konceptuell "Spindelnätsmodell" som analytiskt ramverk för att förstå sociala praktiker i familjeskogsbruket, t.ex. generationsväxling. (Källa: Lidestav, 2010b)

Figure 1. Conceptual "Cobweb model" as an analytical framework to describe social praxis in family forestry, e.g. generations change. (Source: Lidestav, 2010b)

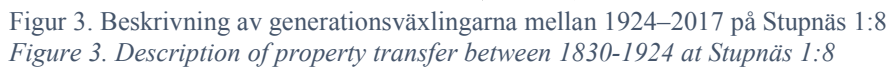
RESULTAT

Beskrivning av figurer

För att ge en övergripande bild hur Stupnäs 1:8 har överlåtits, gått i arv eller köpts upp krävs ett antal figurer. I den första figuren (Figur 2) beskrivs hur hemmanet insynades 1830 och sedan överläts 1838 för att bebyggas och brukas. Första generationsväxlingen skedde 1864 genom köp och överlåtelse. Sedan överläts hemmanet till enda barnet, en dotter som gifte sig med gårdens dräng 1884 och som därmed fick gifterätt till halva hemmanet. Han dog 1900 och i bouppteckningen ärvde de gemensamma barnen sin fars del och hustrun behöll sin halva del i hemmanet. År 1909 sålde änkan hälften av sin del till sin äldste son och hans hustru och den andra halvan till sin dotter och hennes make. Dessa personer kommer att bli tongivande i ägarstrukturen framöver. År 1911 valde den äldste sonen och hans hustru, att dela upp sitt skifte i två delar för att själva gårdsskiftet ska bli ett enskilt skifte. 1921 var ett tungt år i släkten då sex av åtta skiften måste intecknas p.g.a. en borgensförbindelse till en nära släkting, vars firma gått i konkurs.

Historien fortsätter med att en, i Västerbotten, inflytelserik skogspatron köpte upp stora delar av hemmanet 1945, d.v.s. han köpte de sex skiften som banken intecknat (Figur 2). År 1950 hade skogspatronen inte längre råd med räntorna. Skogspatronens delar köptes tillbaka till släkten av en måg, en son och en dotter och hennes man. Samtliga är ättlingar/ingifta i femte led till nybyggaren. 1975 skedde ett dödsfall när maken i en av familjerna gick bort. Hans hustru blev ensam ägare till den tredjedel som de ägt tillsammans. Nu är fastigheten Stupnäs 1:8 väldigt splittrad, speciellt de 6 skiftena som ägs gemensamt av tre ägare. De tre ägarna enades om att dela om skiftena 1977 för att få homogena skiften. De skiften som berördes av denna omstrukturering är: 1:2, 1:4, 1:7, 1:8, 1:10. Efter detta försvinner vissa skiftesbeteckningar 1:10, 1:2 och 1:7 vars arealer slås i hop och överförs till tre skiften 1:4, 1:5, 1:8. Skiftena 1:6 och 1:9 är kvar sedan tidigare och berörs inte av omstruktureringen.

Efter 1977 och fram till idag har det sedan skett ett antal överlåtelser, arv och köp som resulterar i den ägarstruktur som gäller i dag 2017(Figur 4).

Före 1830

Det finns två typer av generationsväxlingar; planerad och icke planerad generationsväxling. Den icke planerade generationsväxlingen sker när någon av de nuvarande ägarna dör och skogen överläts till make/maka och deras barn (Olaison, 2007). Den planerade kan ske genom gåva, försäljning/köp. I våra figurer (Figur 2, Figur 3) kallar vi den icke planerade överlåtelse för arv och den planerade för överlåtelse eller köp beroende på hur det har gått till ekonomiskt.

För att förstå hur generationsväxlingen har gått till i vår levnadshistoria är det viktigt att känna till lite om Sveriges historia och hur lagarna har förändrats över tid. Äganderätten till skog och mark börjar redan på medeltiden och här i Norrland brukades marken av den som bosatte sig där, detta gällde ända fram till 1600-talet. Kolonisationen tog fart rejält i slutet av 1700-talet och mellan nybyggena blev det på vissa ställen trångt. De ansågs behövt att skapa gränser mellan byarnas mark och den odisponerade marken som var kronans. 1780 började därför en process som kallades avvitrningen och som hade ovanstående som syfte (Bunte et al. 1982). År 1824 kom en ny avvitrningsstadga att gälla för bl.a. Västerbotten där man tryckte på att kolonisationen var det viktigaste. Statsmakten fann det viktigt att markera äganderätten i skogarna i norr. På grund av rådande markbrist i söder ville man kolonisera norra Sverige (Törnqvist, 1995).

Stupnäs blev skattlagt genom avvitrningen år 1837 och blev skattebefriat i 50 år från år 1830. Skattebefrielser kunde dock förändras efter sex till 10 år och då betalades bl.a. mantalspenning som var en skatt som betalades per person (Bunte et al. 1982). År 1820 kom en författning om Laga skifte som syftade till att byns gemensamma allmänningar och ägor, bl.a. skogen, skulle delas upp på enskilda hemman och de ängar och åkrar som hörde till vissa hemman skulle slås ihop till ett skifte (Kardell 2003; Bunte et al. 1982). Laga skifte sker på Stupnäs 1911 och det skapas 7 skiften.

I och med att man äger mark kommer även skyldigheten att betala skatt. Skatter har funnits under lång tid i vårt land och så länge vi har haft någon styrande makt så har de också tagit in någon form av skatt från folket för att finansiera statens förehavande. I början kunde skatter bestå av natura t.ex. spannmål, inkvartering av soldater, bemanning och utrustning av skepp för att längre fram i historien övergå till rena pengar. Det var stor variation på skattetrycket beroende på vart i landet man bodde och skatterna förändrades ofta i samband med krig och när en kung tillträdde tronen (Rodriguez 1981; Löwnertz 1982–1983). Varje hemman hade en förutbestämd skattekraft som beskrevs i mantal. Från början avsåg ett mantal vara stort nog att försörja en man och hans familj (Jonsson, 1979). Senare blev det en mått på gårdens avkastning och därmed skatteförmågan. Hur stort ett mantal var mätt i hektar varierar i landet. För Västerbotten låg det mellan 350–700 ha (Kardell, 2003).

Mantalet förändrades senare i en ny förordning, denna innebar att det var tillåtet att upprätta hemman som var mindre än 1/4 mantal (Bunte et al. 1982). I vår levnadshistoria är hemmanet på 1/8 mantal vilket enligt ovanstående inte skulle klara av att försörja en hel familj! Trots detta var hemmanet på 560 ha vilket i dagens mått anses som en ganska stor skogsfastighet, men skogen var inte det viktiga på den här tiden. Det var arealen odlingsbar mark som avgjorde storleken på hemmanet. I slutet på 1800-talet ändras skattereformen och mantalets betydelse försvann i

skattesammanhang (Lext, 1968). Begreppet mantal finns ändå kvar i mantalsrätten som var en del av grundskatterna och dess innehåll har varierat med tiden.

1830–1864

Vår levnadshistoria började år 1830 i Västerbottens inland, då ett nybygge insynades vid älvens strand. I berättelsen beskrivs det periodvis väldigt detaljerat hur ett hemman överlätits från 1830 fram till 1960. Nybygget insynades 1830 av Per Tomasson och blev bebyggt 1838 av Lars Persson och hans hustru Elina. Det bestod av 1/8 mantal och var 560 ha stort. Lars och Elina fick 7 barn tillsammans: Per, Maja, Greta, Olof, Elina, Christina och Jonas. Det var knapert på den här tiden. Det berättas om två tjuvar som härjade i trakten och efter att de passerat Stupnäs sa de: "Nog har vi varit förbi Stupnäs men där var så fattigt att det fanns inget att stjäla". Lars arbetade i skogen och i berättelsen skrivs det att han förutom att ha mjöl med sig i matsäcken, till skogen, hade han en torkad ekorkropp.

Hemmanet bytte ägare första gången 1864 då Lars Persson och hans hustru upplät och sålde fastigheten till den äldste sonen Per Larsson och hans hustru Signe. Det beskrivs också vilka förpliktelser s.k. fargångar det medförde för Per och Signe. Förutom en överenskommen köpesumma på "två tusende riksdaler riksmünt" fanns en lång lista på förnödenheter och tjänster som skulle ges till föräldrarna under resten av deras livstid (se bilaga 1). Två tusen riksdaler riksmünt skulle i dag motsvara 135 181 kronor (Edvinsson, 2013).

Arbetet som behövde göras på gården var utomhus i jord- och skogsbruket. Där hade mannen en tidskrävande arbetsuppgift som bestod av att hugga och köra hem husbehovsved till gården. Kardell (2003) skriver om en man i Luleå som i mitten på 1800-talet ägnade 32 dagar per år till vedförsörjning. Eftersom Stupnäs låg nära älven var tjärproduktionen en viktig binäring. Tjærtunnorna transporterades lätt på vattnet. På hemmanet finns det gamla tjärdalar som vittnar om produktionen och det finns också omnämnt som en producent i en doktorsavhandling som heter "Tjärhanteringen i Västerbottens län under 1800-talets senare hälft" (Borgegård, 1973).

Per gifte sig, som sagt, med en kvinna som hette Signe. Kvinnans arbetsuppgift var under 1800-talet att ta hand om hushållsarbetet, djuren och uppfostran av barnen (Lidestav, 2010a). Hushållet var inte en könsneutral plats utan arbetsuppgifterna var uppdelade efter kön (Lövkrona, 2001). Även lagstiftningen beskrev tydligt en kvinnlig underordning och detsamma gjorde kyrkans texter (Lövkrona, 2001). I texterna står skrivet att det är kvinnans uppgift att vara underordnad sin make och att han får utöva våld, i viss mån, om hon inte sköter sitt uppdrag som maka och matmor på ett bra sätt (Lövkrona, 2001). När han var hemifrån och jobbade övertog hon makten och hon bestämde då i hushållet (Lövkrona, 2001). Även om hon var en bra hustru fick hon inte lika rättigheter som mannen, men hon kunde förhandla till sig makt inom familjen (Lövkrona, 2001). En bra husbonde skulle styra över sin familj med kärlek, visdom och våld vid nödsituation. Hustavlan som var en del i Luthers Lilla katekesen, uppmanar detta budskap som även framhölls genom predikan (Lövkrona, 2001).

Att det år 1864 var den äldste sonen Per som övertog hemmanet var på den tiden den gängse sed som brukades (Lidestav, 1998). Förstfödsrätten innebar att den äldste sonen ärvde och brukade

hemmanet samt gården och denna var praktik innan och under 1900-talet (Flygare, 2001). Döttrarnas chans att bli bonde och ta över hemmanet försvann i princip om de hade en broder (Flygare, 2001). Motiveringen till vem som var bäst lämpad till att överta gården var ofta kopplat till hur stort intresse barnet hade samt hur mycket arbete som lagts ner under uppväxten (Flygare, 2001). Redan från ung ålder var det ett barn, i detta fall Per, som föräldrarna hävdade hade en naturlig fallenhet och ett brinnande intresse av gården.

Flygare (2001) beskriver att kvinnan i rollen som moder var lika delaktiga som mannen i frågan om att bibehålla den manliga arvslinjen när barnen skulle ärva. Modern var en transitiv agent eftersom hon bidrog till att behålla könsmaktsordningen när hon motiverade att sonen skulle vara den som övertog gården och hemmanet (Lidestav, 2010a). Å andra sidan hade modern i huset under denna tid ingen formell rätt att bestämma över vilka barn som skulle ärva vilken mark eller vem eventuella döttrar skulle gifta sig med (Sjöberg, 2001). Den rätten hade mannen men modern kunde få säga sin åsikt (Sjöberg, 2001) och hade hon en snäll make tog han sig tiden att lyssna, tills de kom fram till ett gemensamt beslut.

Enligt vår berättelse skötte Per och Signe sina åtagande bra och hemmanet blomstrade. Per sålde avverkningsrätten på skogen för 50 år, och fick åtta tusen riksdaler riksmünt för det. Att sälja avverkningsrätten på sin skog, på så lång tid, var både tillåtet och vanligt förekommande under denna tid. Det innebar att köparen fick avverka träd av en viss dimension i brösthöjd under perioden som avtalet gällde (Kardell, 2003). Det var mycket pengar på den tiden och motsvarade i dagens penningvärde 462 437 kronor (Edvinsson, 2013). För pengarna köpte Per ett annat hemman i grannbyn som han senare lät sin yngste bror Jonas överta. Vad som hände med Pers övriga syskon framgår inte av berättelsen. Gården och skogen var livsviktig för familjens överlevnad. Det var därför viktigt att den fortsatte att brukas på ett lönsamt sätt. År 1863 avskaffades bördsrätten och den lagen syftade till att gynna släkten vid eventuell försäljning av ärvd jord (Sjöberg, 2001). Om man ville sälja sin jord som man ärvt var man tvungen att via en lokal domstol bjuda ut marken till sina närmaste släktingar vid tre tillfällen (Sjöberg, 2001). Sjöberg (2001) berättar att bördsrätten var ett sätt att behålla marken inom släkten. När bördsrätten avskaffades minskade släktens förmåga att påverka köp och gav istället individen större valmöjlighet (Sjöberg, 2001).

Fram till mitten av 1800-talet hade de beräkningar som legat till grund för skatten varit väldigt invecklad. År 1855 valde man att förenkla skatten och framgent bestod mantalsräntan av ett fixt penningbelopp samt 1–5 räntepersedlar; spannmål, smör, kött, hö och järn. Förutom denna skatt fanns det en jordeboksränta och en kommunalskatt som kallades "tionden" och den innebar att man betalade 1/10 till kyrkan. Några år senare, 1869 övergick skatterna till rena pengabelopp (Löwnertz, 1982–83).

1900

Per och Signe fick sitt första barn, en son som fick namnet Oskar. Oskar dog endast 1,5 år gammal. Efter det föddes en flicka, Elin, och fler barn kom inte till i familjen. Elin växte upp och en dag kom en fattig pojke förbi och började som dräng på gården. Elin och drängen Arvid gifte sig och övertog hemmanet efter Elins föräldrar. Ett viktigt skede på gården var när kvinnan fick

barn eftersom det säkerställde gårdens framtid ur arvets synpunkt (Flygare, 2001). Elin och Arvid fick 11 barn, varav 4 dog unga. Elin ärver marken från sina föräldrar eftersom hon är enda barnet. Genom äktenskapet med Arvid får han giftorätt till hälften av marken, och blir dispositionsansvarig över hela fastigheten. Hade hennes bror levtt hade historien mest troligt sett annorlunda ut, eftersom kvinnans rättigheter till egendom på denna tid var en annan än mannens (Sjöberg, 2001). I relationer som denna, när Elin är en dotter, hade hon haft arvsrätt även om hennes storebror Oskar överlevt. Så kvinnor har aldrig varit helt exkluderade från att äga skog (Lidestav, 2010a).

Tyvärr dog maken Arvid relativt ung, endast 44 år gammal, och hemmanet delades upp. Efter bouppteckning år 1900 behöll änkan Elin sin hälft, d.v.s. 1/16 mantal. De 7 gemensamma barnen; Johan, Carl, Cajsa, Sofia, Erik, Anders och Sara fick vardera 1/112 mantal. Varje barns del i hemmanet (1/112) var år 1909 värderad till 657 kronor, detta motsvarar i dagens penningvärde 39 262 kronor (Edvinsson, 2013). I detta fall ärvde söner och döttrar lika. Barnen var under denna period berättigade att få ut sin arvslott direkt, idag ärver make/maka först och gemensamma barn får ut arvslotten efter att båda föräldrarna avlidit (en arvsordning som börjar gälla 1988 (Inger, 2011). Barnen som ärvde 1900 blev tilldelade en manlig förmyndare som ansvarade över deras arvslott tills den dag de blev myndiga.

Gift kvinna var under denna tid omyndig. Fram till 1921 hade hon äganderätt men inte dispositionsrätt, d.v.s. de fick inte själva bruka, sälja eller pantsätta den jord (fast egendom) de ägde (Sjöberg, 2001). Därmed var de beroende av att ha en man (far/make/bror eller utomstående förmyndare) som förvaltare. När Arvid gifte sig med Elin fick han genom äktenskapet dispositionsrätt över hemmanet (Sjöberg, 2001). För honom var det en betydande fördel att gifta sig med en kvinna som ägde mark (Sjöberg, 2001).

Elins fader valde både make till sin dotter och samtidigt förvaltare till sitt hemman när han godkände Arvid. Om Elin hade haft skilda åsikter med sin far angående sin blivande gemål kunde han inte tvinga henne att gifta sig (Sjöberg, 2001). Det fanns inget i lagen som sa att hon var tvungen att gifta sig med den fadern ansåg mest passande (Sjöberg, 2001). Däremot kunde hon förlora sin arvslott om hon valde att gå emot sin fader (Sjöberg, 2001). Eftersom Elin var enda barnet hade hon ärvt i vilket fall som helst och man kan gissa att det var till faderns stora glädje att hon fattade tycke för drängen Arvid.

Elins äldste son Johan växte upp och drev sedan gården tillsammans med sin hustru Greta, hans syster Cajsa och hennes make Knut. Faktumet att syskonen levde kvar på föräldrahemmet och brukade den tillsammans, och med respektive, var vanligt (Flygare, 2001). Johan och Greta köpte sin mor Elins halva del i hemmanet, 1/32 mantal för 1250 kronor år 1909. De ägde då 9/224 mantal av hela hemmanet och mågen Knut och Johans syster, Cajsa köpte den andra delen av Elin. År 1909 motsvarade 1250 kronor i dagens penningvärde 67 552 kronor (Edvinsson, 2013).

Det blev trångt på gården då Elin fortfarande bodde där med sina yngsta barn; Sofia, Erik, Anders och Sara. Det var under 1900-talet fortfarande vanligt att föräldrarna, föräldern i detta fall, bodde kvar på gården efter att barnen tagit över driften (Flygare, 2001). Samtidigt bodde

även systemen Cajsa och hennes make på gården med sina fyra barn; Bengt, Alma, Filip och Ingvar. Johan och Greta hade vid denna tidpunkt två barn; Frans och Anna.

Ofta levde minst två generationer på gården samtidigt och där hjälptes de åt att utföra allt arbete som gården och hemmanet medförde (Flygare, 2001). Greta flyttade in i på gården när hon gifte sig med Elins son Johan. Ett manligt bosättningsmönster styrde under 1900-talet och att flytta in på makens gård var det vanligaste sättet att bli en del av jordbruket på (Flygare, 2001). Gjorde man inte det men ville ingå i jordbruket gällde det att syskonen endast var döttrar eller att man blev änka efter en bonde (Flygare, 2001). Elin och Greta kände förmodligen inte varandra så väl i början men nu skulle de två generationerna kvinnor lära sig leva sida vid sida (Flygare, 2001). Elin som varit husmoder under lång tid skulle lämna över hushållsarbetet gradvis till sonhustrun. Eftersom det var trångt valde Johan och Greta senare att köpa en ny fastighet i en närliggande by. De flyttade dit och efter flytten fick de ytterligare fyra barn; Ingrid, Tord, Alf, och Agnes. Trots att de flyttat från Stupnäs valde Johan att behålla sin andel i hemmanet han vuxit upp på.

En av Johans bröder, Anders, var studiebegåvad och skaffade sig en ekonomisk examen. Förändringen av samhället under 1800- och 1900-talet ledde till ett behov av ny arbetskraft i städerna vilket gjorde att Anders tog chansen att börja studera (Salin, 2010). Även skattesystemet var under förändring och 1902 kommer det skattesystem som motsvarar det vi har idag (Löwnertz, 1982–83). År 1885 infördes en arv- och gåvoskatt som tio år senare ersattes av en ny förordning där makar och barn skattade 1,5% av den beskattningsbara arvsloten. 1914 ökades denna skatt till 4% och 1918 fördubblades den till 8% (Du Rietz et al. 2012). När Anders avslutat studierna köpte han en butik i Stockholm. Johan och några av hans syskon hjälpte Anders i uppstarten och gick in med borgen, man in-tecknade Stupnäs för motsvarande belopp.

1921

År 1921 var ett tufft år i Sverige, efterkrigstid rådde i världen och det blev stor inflation (Fregert och Magnusson, 1994). Samtidigt kom en förändrad äktenskapsbalk. Denna gav kvinnor som ingått äktenskap efter 1920 rätten att disponera sin fasta egendom (Niskanen, 2001). Ändringen innebar i teorin att kvinnan hade dispositionsrätt men många äktenskap hade ingåtts innan 1920 så för dessa skapades det övergångsbestämmelser (Niskanen, 2001).

Både Cajsa och Greta gifte sig före 1920 så de omfattades av dessa övergångsbestämmelser. Dessa bestämmelser beskrev att kvinnan blev myndig men mannens målsmanskap var kvar gällande ekonomin (Flygare, 2001). På 1940-talet fanns fortfarande en ordning mellan könen, männen övertog gården medan kvinnorna flyttade in till sin makes gård (Flygare, 2001). I praktiken gjorde alltså dessa övergångsbestämmelser att lagens syfte, jämlikhet mellan könen i äktenskapet, till stor del kringkars ända fram till 1950 då övergångsbestämmelserna togs bort (Niskanen, 2001). Enda sättet för en kvinna som gift sig innan 1920 att få förvalta sin egna fasta egendom var att införskaffa den efter lagändringen, efter 1921 (Niskanen, 2001). Även om det var tufft i Sverige under denna tid så var den förändrade äktenskapsbalken ett viktigt steg i rätt riktning.

Första världskriget påverkade världsekonomin inklusive Sveriges ekonomi negativt hela 1920-talet och en stor del av 1930-talet. För att klara statens ekonomi togs extraskatter ut, de sociala avgifterna ökade och man införde omsättningsskatt som togs bort efter kriget. Arv- och gåvoskatten ökade till 20% år 1933 (Du Rietz et al. 2012). År 1928 skapades en kommunal skattelag och de bevillningarna som styrde den gamla kommunalskatten försvann helt (Löwnertz, 1982–83).

Anders som köpt en affär, klarade inte av de höjda skatterna och avgifterna och gick i konkurs. Alla syskon, förutom Erik, hade borgat åt Anders. Detta resulterade i att nästa hela Stupnäs, förutom Eriks 1:6 och hemskiftet 1:9 som ägdes av Johan, var intecknat som borgen i Skandinaviska banken. Att Johan och Greta några år tidigare delat upp sitt skifte i 2 delar för att frilägga hemskiftet blir mer förståeligt efter konkursen. Johan fick, varje vinter, arbeta hårt i skogen på Stupnäs för att betala av skulden till banken. Priserna var låga och räntorna höga så det blev ingen stor inkomst varje vinter. Allt gick direkt till avbetalning hos banken.

År 1934 brann husen på Stupnäs ned till grunden, det enda som blev kvar var den stora logen. De som bodde kvar på Stupnäs flyttade till en närliggande by. Eftersom efterfrågan på kol var stor och det betalades bra var kolningen en viktig sysselsättning. Logen kolades upp och idag finns inga byggnader kvar på hemmanet. Johan anlade flera kolmilor på Stupnäs som man fortfarande kan se spår efter på tallhedarna. Kolproduktionen ökade hela tiden för att nå sin höjdpunkt under krigsåren på 1940-talet för att upphöra helt kring 1950 (Westerlund, 1996).

Männen i släkten arbetade i skogen hela vintern och under sommaren när de inte jobbade där hade de uppgifter i jordbruket (jfr. Lövkrona, 2001). I vår levnadshistoria kan man läsa om Johan som på söndag eftermiddag tog hästen och körde till skogen och arbetade där hela veckan för att komma hem på lördag eftermiddag. Kvinnans roll var främst att sköta hushållet, barnuppfostran och djuren men hon förväntades även arbeta utomhus när sysslorna var klara för att de andra inte skulle tycka att hon var lat (Östman, 2001). Hon kunde absolut hugga i ute om det behövdes fler arbetare och ingen man fanns tillgänglig (Östman, 2001). Mannen å andra sidan arbetade främst ute och hjälpte sällan till inomhus med hushållsarbetet (Flygare, 2001). Om en man skulle hjälpa till med någon kvinnosyssla ansågs det som omanligt eftersom kvinnors arbete inte räknades som ett riktigt arbete utan som sysslor (Flygare, 2001). Sysslorna gav lägre prestige (Lövkrona, 2001). Även barnen hade sina arbetsuppgifter och när vi träffade Johan och Gretas dotter berättade hon om hur hon och hennes systrar var ansvariga för att diska och städa i köket under slåttern. Bröderna fick tidigt hjälpa till ute på fälten. Hon kunde inte minnas att hon upplevde arbetsuppgifterna orättvisa utan "det var bara så".

I vår berättelse har inga skilsmässor dokumenterats, men däremot finns det fall då maken tagit sig en ny hustru när den första dött. Om det nu varit så att någon ville skiljas så var giftorätten fördelad på så sätt att kvinnan fick 1/3 och mannen fick 2/3 av innehavet (Lövkrona, 2001). Lagen gav husbonden beslutsrätt angående barnen (Lövkrona, 2001) men det var kvinnan som praktiskt hade ansvaret angående uppfostran och skötsel (Lidestav, 2010a).

1950

1945 började en skogspatron A. Unander Scharin köpa upp skiften på hemmanet. I mitten av 1900-talet hade Sverige en statsbudget som var obalanserad. Man hade infört nya reformer bl.a. barnbidraget och sjukförsäkring. Dessa reformer kostade mycket pengar så man återinförde omsättningsskatten och de sociala avgifterna ökade (Löwnertz, 1982–83). Många i släkten var skuldsatta efter att banken intecknat deras skiften efter Anders konkurs 1921. Därför sålde flera av syskonen sina delar till A. Unander Scharin. Johan och Greta sålde ett av sina skiften och behöll gårdsskiftet. Erik behöll sitt skifte. Skuldebrevet som Unander Scharin undertecknade den 12 december 1945 anger att han skulle betala en ränta på 6% årligen.

År 1950 kunde Unander Scharin inte längre betala sina räntor till banken och detta fick Frans, Johan och Gretas son, höra ryktesvägen. Tillsammans med sin syster Anna, hennes man Ruben och svågern Hilmer som var gift med system Ingrid, köpte de tillbaka skogen från Scharin. Nu var åter hela det ursprungliga Stupnäs i släktens ägo (se Figur 4). Att släkten lyckades köpa tillbaka marken som generationer före dem brukat, gladdes dem eftersom hemmanet hade många olika värden. På fastigheten fanns spår av tidigare generationers arbete och tanken på att förfäderna brukat just denna mark skapade ett emotionellt och kulturellt arv som ofta värderas högt av skogsägare (jfr Törnqvist, 1995; Lidestav, 2010a). Det var även nu som övergångsbestämmelserna från 1921:s omgjorda äktenskapsbalk togs bort så att kvinnorna som ingått äktenskap innan 1920 fick möjligheten att bruka sin egen mark (Niskanen, 2001). Antalet kvinnor som detta berörde hade minskat under åren så det var en krympande skara som nu fick uppleva dispositionsrätten på ålderns höst (Niskanen, 2001).

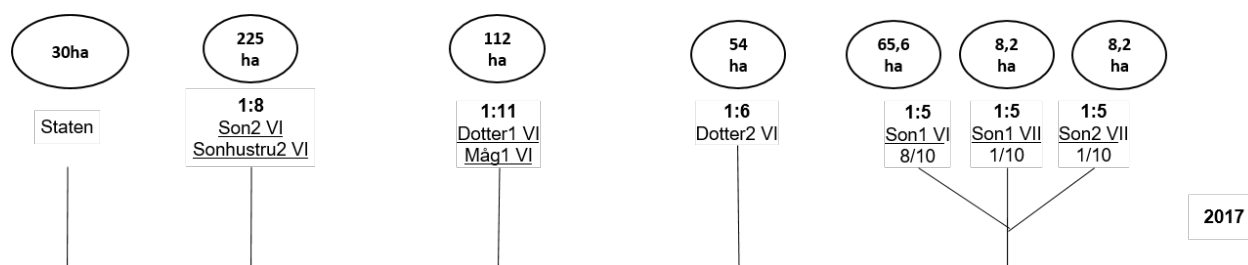
Tiden efter andra världskriget präglades av högkonjunktur och brist på arbetskraft. Man insåg att skogsbruket måste rationaliseras, redskap förbättrades och vägar byggdes för att minska terrängkörningen (Ager, 2014). Samtidigt började mer och mer mekaniseras inom skogsbruket (Lagerqvist & Lindqvist, 1999). Vägen till Stupnäs byggdes i början på 1960-talet och några år tidigare, 1954, köpte Johan och Gretas söner Tord och Alf gårdsskiftet av sina föräldrar. Runt 1960 hade mekaniseringen nått Norrland och bolagen började bli mer intresserade av att ta ut virke även från de privatägda markerna (Westholm, 1992). På grund av mekaniseringen behövdes färre skogsarbetare vilket sågs delvis positivt eftersom det var ett tungt jobb (Lagerqvist & Lindqvist, 1999). Att skillnaden i behovd arbetskraft i skogen var så pass stor kom likväl som en överraskning. Som ett resultat av detta var 1960-talet en tid där många skogsarbetare blev arbetslösa (Lagerqvist & Lindqvist, 1999). Den minskade lönsamheten för den enskilda skogsägaren i kombination med att manuell arbetskraft inte efterfrågades medförde att fler och fler sökte sig in till städerna där jobben fanns (Lagerqvist & Lindqvist, 1999).

1975–1983

Mekaniseringen medförde att arbetet som behövde göras av den enskilda ägaren minskade och skogsbolagen började i större utsträckning sälja skogsvårdsåtgärder till privata skogsägare (Törnqvist, 1995; Westholm, 1992). Skogen är idag oftast inte avgörande för familjens överlevnad utan mer en extra inkomstkälla, ett intresse eller en investering för framtiden.

Under åren 1975–1983 sker flera generationsskiften i samband med dödsfall, överlåtelse och försäljningar, allt inom släkten. Den största förändringen på Stupnäs sker 1977, då man försöker få större sammanhängande skiften till varje ägare. Efter alla turer som varit genom åren ägs nu sex skiften gemensamt av 3 delägare. Man enas om hur man ska byta ihop områden för att det ska bli rättvist. Skiftet 1:10,1:2 och 1:7 delas upp och skiftesbeteckningarna försvinner helt. Arealerna för dessa skiften fördelas till skiftena 1:4,1:5 och 1:8. Ett antal år senare slår ägarna till 1:4 ihop två fastigheter och 1:4 byter beteckning till 1:11. Fastigheten 1:9 som är den fastighet som benämns som gårdsskiftet säljs till ägaren av 1:8 och denna slår ihop sina fastigheter så att beteckningen 1:9 försvinner.

Den totala arealen är i stort sett densamma som år 1830. Vid avvittringen var det på 560 ha men under laga skifte inser man att ett misstag begåtts och fastigheten bedöms då till 500ha. Senare löser staten in ca 30 ha till naturreservat. Det ursprungliga hemmanet har genom åren både blivit uppdelat i mindre fastigheter och ibland har några fastigheter blivit hopslagna. Som mest har det varit uppdelat i 8 delar. Fortfarande idag består Stupnäs av fyra fastigheter (1:8, 1:11, 1:6, 1:5) som ägs av fyra familjer, alla är ättlingar i femte, sjätte och sjunde led till nybyggaren Lars Persson och hans hustru Elina (Figur 5).

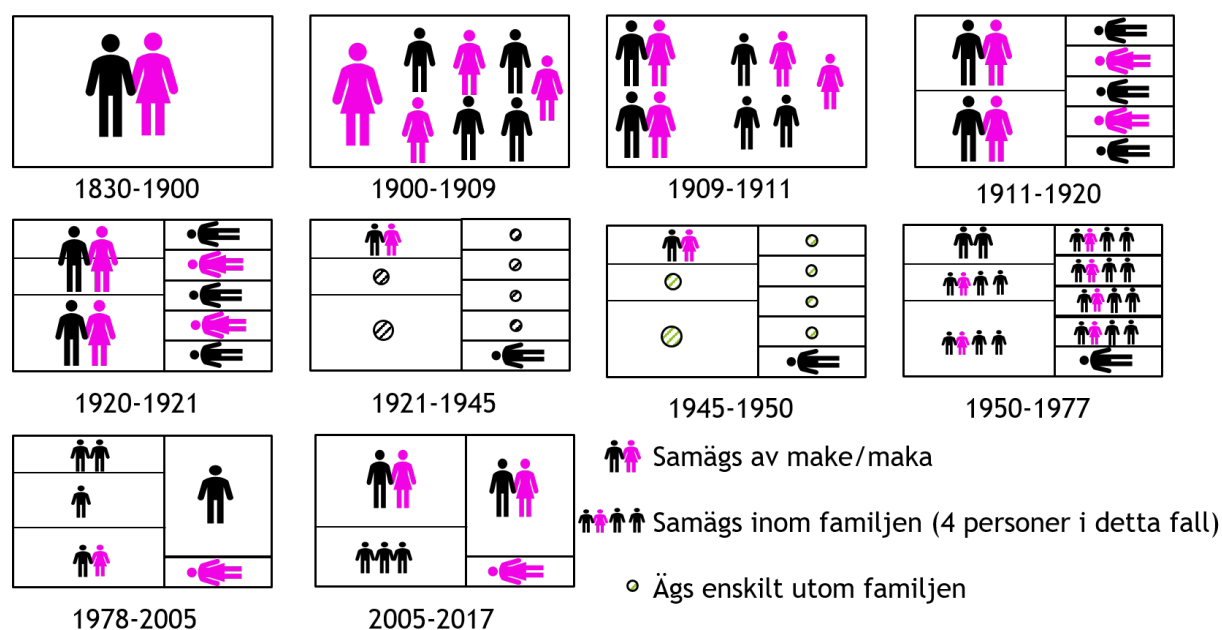

Figur 4. Nuvarande skiftesindelning Stupnäs 2017

Figure 4. Existing properties Stupnäs 2017

Stupnäs 1:5 ägs till två tiondelar av Johan och Gretas barnbarn Kurt, och Kurts två söner som äger en tiondel var. Ett annat barnbarn till Johan och Greta, Ture, äger 1:8 tillsammans med sin hustru. Anita är också ett barnbarn till ovanstående och hon äger 1:11 tillsammans med sin make. Det är bara Stupnäs 1:6 som ägs enskilt och det är Karin som äger det och hon är ett barnbarn till Cajsa och Knut. Karin hade en storebror som dog när han var 7 år. Hur det hade sett ut om han levte kan vi bara sja om. Mest troligt hade barnen ärvt lika stora delar eftersom Karin ärvde skogen vid bodelningen och då hade hennes bror haft rätt till hälften. Kvinnor övertar oftare mark som gåva, genom arv eller via testamente, medan män i större utsträckning övertar genom släktköp (Lidestav, 2010a). Kvinnan äger i genomsnitt mindre marker än män och samägande är vanligare bland kvinnor (Lidestav, 2010a). De fyra skiftena är väldigt olika stora till ytan. Endast ett skifte 1:6 är kvar i sin ursprungliga storlek (Figur 5). Detta är också det enda skiftet som överlåtits i släkten utan konkurser mm. De övriga skiftena är större och det beror på att Tures far, Anitas far samt Kurts mor och far köpte tillbaka marken från U.A Scharin på 50-talet och

tillförskaffat sig större arealer än tidigare. Här kommer intresset för skog in i bilden. De två största skiftenas samägs av man och hustru. Männen är skogsarbetare och utför de flesta åtgärderna själva i sin skog. Att det just är männen och inte kvinnorna som aktivt brukar sin skog kan tyckas konservativt men förklaringen ligger nog djupt rotat i normer som lever kvar. Förmodligen är det pojkarna som följt med sin fader ut och arbetat i skogen sedan barnsben och därför har de fått självförtroendet att de kan bruka skog. Kvinnorna har å andra sidan oftast inte inhämtat den kunskapen och tar därför ett steg tillbaka.

Figur 5. Schematisk beskrivning av förändringar i arealfördelning och ägandeförhållanden mellan 1830–2017 på kronohemmanet Stupnäs.

Figure 5. Schematically description of changes in area distribution and ownership between 1830–2017 at kronohemmanet Stupnäs

Äganderätten är en gammal princip och i alla tider har förmodligen människan skyddat sin egendom mot andras intrång (Logren et al. 2015). Den är en av våra grundlagar och regleras i regeringsformen (Anon, 2017b). Samhällets syn på skogsbruket börjar förändras kring 1980-talet och stora motsättningar uppstår mellan naturvärden och skogsnäringen (Bernes och Lundgren, 2009). Insikten kom om att man inte kan avverka stora områden utan att ta hänsyn till naturvärden och man började värna om den biologiska mångfalden (Lagerqvist & Lindqvist, 1999). Många anser att naturvärden är en inskränkning på äganderätten (Roos, 1996). I vår empiri har staten köpt upp 30 ha av fastigheten för att bilda naturreservat. De har då gjort det för att tillgodose angelägna allmänna intressen, i det här fallet avsågs att skydda den mark som gränsar mot nationalälven. Staten skärpte reglerna om ersättningen 2010. Man ansåg att markägaren skulle ha ett schablonpåslag på 25 % av marknadsvärdet eller marknadsvärdesminskningen (Logren et al. 2015).

Arv- och gåvoskatten pikade på 1970-talet och låg som högst på 65% för att sedan åter sjunka och helt försvinna år 2004 (Du Rietz et al. 2012). När arv-och gåvoskatten var som högst var det mer lönsamt att köpa skogen än att ärva eller få den som gåva. Om en person ärvde skog kunde skatten bli så hög att arvtagaren blev tvungen att sälja skogen för att finansiera skatterna. Detta bidrog till att man i högre grad löste generationsskiftet i tid. Om skatterna var höga så var även löneskillnaderna mellan könen höga. De kvinnligt dominerande jobben har lägre lön än jobben som är mansdominerade. Ett exempel är när mjölkningen mekaniseras under 1940- samt 50-talet och då blev arbetet ekonomiskt lönsamt. I samband med detta övertog männen uppgiften. Den steg därmed i status (Lövkrona, 2001). Innan 1940-talet var de män som handmjölkade lågt i hierarkin men dessa beredde väg för bonden in i ladugården (Flygare, 2001). Om en uppgift som tidigare gjorts av männen, t.ex. läraryrket, övertogs av kvinnan sjönk statusen och lönen på det arbetet (Lövkrona, 2001). Detta faktum kvarstår än idag och det är intressant för sedan 1980-talet är majoriteten som väljer att läsa längre teoretiska utbildningar kvinnor och fler kvinnor tar högskoleexamen (Anon, 2011). På 1990-talet var arbetslösheten i städerna stor och kvinnorna löste det genom att deltidsarbeta samtidigt som de tog hand om hemmet (Anon, 2011). De flesta utbildningar öppnades formellt för kvinnor under senare delen av 1900-talet, inklusive det skogliga, men gamla normer levde kvar så i verkligheten fanns fortfarande svårigheter att ta sig fram som kvinna (Anon, 2011).

Något som också ändrats över tid är arvsmönstret. Hemmanet kan överföras genom köp eller gåva (Anon, 2017a). Köp är när fastigheten överläts och den som ska ärva betalar nuvarande ägare fastighetens marknadsvärde (Anon, 2017a). Ska fastigheten överföras som gåva har nuvarande ägare i avsikt att föra över sin förmögenhet på den som ärver (Anon, 2017a). Den som ger gåvan kan ställa upp villkor så att fastighetens sköts på önskvärt sätt men det är viktigt att det inte är så specifikt så att mottagaren inte kan ändra något (Anon, 2017a). Det är vanligt idag att syskonen tillsammans ärver fastigheten och delar på den jämfört med förr då äldste sonen övertog hela hemmanet (Lidestav, 1997). Anledningen till detta är att det sker fler oplanerade generationsväxlingar och då ärver syskon lika, oavsett kön. Andelen kvinnliga skogsägare har ökat sedan de fick dispositionsrätt 1921, men andelen manliga skogsägare är fortfarande större (Lidestav, 2010a). Som ovan nämnts övertar kvinnor i större utsträckning än män skogsmark som gåva/testamente och dessutom är kvinnors fastigheter generellt sett mindre än mäns och samägandet är också vanligare bland kvinnor (Lidestav, 2010a).

Att det funnits en könsmaktsordning där kvinnan var underordnad mannen är väl dokumenterat så väl i lagstiftning som i forskningen (Lövkrona, 2001). Under livstiden fanns könsbestämda roller baserat på arbete och reproduktion t.ex. matmor/maka och husbonde/make (Lövkrona, 2001). Människor relaterade till dessa roller och identifierade sig med de utifrån vilken tid i livet de befann sig i. Könsmaktsordningen gav männen möjlighet att utöva makt på de andra som levde i hushållet (Lövkrona, 2001). Dessa praktiker har över tid i viss mån förändrats men används och verkar socialt än idag.

För att få en mer övergripande bild av hur överlåtelseerna gått till i vår empiri kan nedanstående tabell sammanfatta resultatet (tabell 1).

Tabell 1. Sammanfattande beskrivning av överlåtelsemönstren avseende kronohemmanet Stupnäs 1:8
 Table 1. Summarized description of transfer pattern regarding kronohemmanet Stupnäs 1:8

Årtal	Teoretiska begrepp						
	Jord	Äganderätt	Arv	Äktenskap	Arbete	Kön	Skatt
1830	560ha 1/8 mantal	Krono- hemmanet Insynas					Skatte- befriad i 50 år
1838	560ha 1/8 mantal	Överlåter rättigheter	Ej arv.		Bebyggs uppodlas		Skatte- befriad
1864	560ha 1/8 mantal	Fargång Avverkningsrätt säljs på 50år. 462437sek*	Överlåtelse släktköp <i>135181sek*</i>	Ja 2 barn föds inom äktenskapet. 1 överlever	Gården blomstrar Tjärbränning huvud-syssla Hustru- äldreomsorg (fargång)	Äldste son(II) köper med hustru	Skatte- befriad Mantals- ränta?
1884	560ha 1/8 mantal	Överlåtelse Belastad med avverkningsrätt	Dotter(III) övertar gården, förtida arv.	Dotter(III) gifter sig med dräng Får elva barn varav sju överlever.	Snickeri, smide, kvarn	Maken(III) förvaltnings- rätt	Skatte- befrielsen upphör?
1900	560ha 1/8 mantal	Överlåtelse Belastad med avverkningsrätt	Maken(III) dör 1/16 mantal ärvs av de sju barnen. Barnen (IV) fick 1/116 mantal var värde/ del: 39 262sek*	Änkan (III) behåller sin giftorätt 1/16mantal.	?	Oavsett Kön ärver syskon lika stora delar. Kvinnan ingen dispositions- rätt= manlig förmyndare	?
1909	560ha 1/8 mantal	Majoritets- ägandet säljs till son(IV) och sonhustru och dotter (IV) och måg. Belastad med avverkningsrätt	Änkan(III) säljer 1/16 mantal, 1/32 mantal köps av äldste son(IV) och sonhustru 1/32 mantal köps av dotter(IV) och måg 67 552sek* /värde per del	Måg(IV) giftorätt	?	Äldste son(IV) och sonhustru, äldsta dotter(IV) och måg köper. Övriga syskon omyndiga. 1 bror myndig?	?
1911	Hemman et Klyvs i 7 delar. 560 ha blir 500 ha p.g.a. felaktig delning vid avvittring	Laga skifte fysisk uppdelning av hemman inom släkt. Nya fastigheter: 1:2, 1:3, 1:4, 1:5, 1:6, 1:7, 1:8 Samtliga belastade med avverknings-rätt					
1920	Fastighet 1:3 delas till 1:9, 1:10 8 delar.	6 av 8 delar belastas med borgen 1:8, 1:10, 1:2, 1:3, 1:4, 1:5			Skogsarbete kolning hushållsarbete		

Årtal	Teoretiska begrepp						Skatt
	Jord	Äganderätt	Arv	Äktenskap	Arbete	Kön	
1921	6 av 8 delar till banken. 1:8, 1:10, 1:2, 1:3, 1:4, 1:5	Konkurs gör att all avkastning för de 6 av 8 delarna går till banken			Betala av bank-skuld	Gift kvinna får disponera om hon gift sig efter 1920. Övergångsbest. gäller för Greta(IV) och Cajs(IV).	
1924	1:7 sälj till utomstående						
1936		Kraftlednings-servitut berör 1:2, 1:4, 1:5, 1:6, 1:9					
1945	6 av 8 delar säljs till utomstående.						
1950	8 av 8 åter i släkten	Måg(V), Son(V), Dotter(V)+ måg köper tillbaka de 6 delarna och samäger dem.				Övergångsbest. avskaffas	
1954		1:9 köps av två söner(V) som samäger				Syskon finns av båda kön	
1974	1/3 av de 6 delarna säljs	Köps av dotter(VI) och måg				Dotter(VI) enda barnen. Dotter och måg äger 50% var.	
1975	1:6 ärvs 1/3 av de 6 delarna ärvs.		1:6 brorsdotter(V) ärver av barnlös farbror(IV).	Änka(V) efter man blir ensam ägare av 1/3 av de 6 delarna		Kvinna(VI) ärver. Har bröder och systrar.	
1977	Fastigheterna ombildas. De 6 delarna blir 3. Nu totalt 5 delar	Fastighetens betydelse för släkten				Måg(V) äger själv Son(V) äger själv Dotter(V) och måg samäger.	
1978		1:8 säljs till son(VI) och sonhustru				Son(VI) och sonhustru äger 50% var	
1983	1:5 3 ägare	Äganderätt överläts från änka(V) till son(VI) och barnbarn(VII)				Änkan har bara söner och barnbarnen är också pojkar.	
2005	4 delar; 235ha 128ha, 54ha, 82ha	1:9 säljs till 1:8. 1:4 slås ihop med 1:11.	Dotter (VI) ärver 1:6 av mor(V)			Dotter(VI) ärver, bror död.	
2016	4 delar. 3 minskas med totalt 30ha	Ca 30ha till naturreservat					
2017	4 delar. 225ha 112ha 54ha 78ha					Son(VI) och sonhustru samäger. Dotter(VI) och måg samäger. Son(VI) och hans söner(VII) samäger. Dotter (VI) äger enskilt.	

* penningvärde 2017/ *Value of money 2017.*

(NN)=Siffran inom parentes anger vilken generation personen tillhör (romerska siffror)./ *Number inside brackets indicates which generation a person belongs to (Roman numbers).*

DISKUSSION

Diskussion av metod

Vår empiri har bestått av en levnadshistoria så som den beskrivs av några ättlingar till den förste nybyggaren. Detta var en avgränsning vi valde att göra och det har visat sig finnas både för- och nackdelar med den. En klar fördel med den här avgränsningen var att det gjorde arbetet lagom omfattande för att sträcka sig över en period bestående av tio veckor. Eftersom vi endast har studerat en släkts historia så kan inga generella slutsatser dras om generationsväxling i Västerbotten. Däremot går det att se och jämföra om överlåtelsemönstret i denna släkt följer det generella mönstret som forskningen (teorin) visar på. I berättelsen kan personliga åsikter som vi inte är medvetna om speglas, en persons sanning kan skilja sig från nästa. Med vår avgränsning fick vi en tydlig inblick i hur det har gått till i en släkt och vilka avvägningar som behövt göras under den tidens lagar och normer. Detta hade vi i bakhuvudet när vi läste historien och eftersom generationsskiftena var centrala, kontrollerade vi att det som stod i historien stämde överens med kyrkböcker och lantmäterikartor. Vi samtalade med Johan och Gretas dotter som lever och där fick vi en möjlighet att ställa frågor om hur tankarna och värderingarna såg ut under hennes levnadstid och hur de har förändrats längst vägen. Hon undrade hur hon skulle kunna vara till hjälp men det visade sig att hon kom ihåg mycket som bekräftade historien vi pusslat ihop. Hon hade även svar på vad som hänt med vissa människor som vi inte lyckades hitta någon information om i litteraturen.

Vårt teoretiska ramverk följer, som ovan presenterats, spindelnätsmodellen av Lidestav (2010). Vi valde att utgå ifrån dessa sex begrepp; äganderätt, arv, äktenskap, skatt, arbete och kön när vi sökte information och värderade vad som var relevant att redovisa i resultatet. Att ordet kön var med gav oss möjligheten att läsa mer om könsmaktsordningen som har haft otroligt stor inverkan på mycket som hänt genom historien. En nackdel med att fokusera på sex specifika begrepp kan vara att man förbiser andra viktiga omständigheter. Samtidigt gjorde det teoretiska ramverket det möjligt att på ett strukturerat och teoretiskt förankrat sätt redovisa vad som framförallt påverkat generationsväxlingarna. En svårighet för oss har varit att begränsa innehållet och sortera ut vad som är relevant att inkludera i vår studie och inte. Historien om de sex begreppen är omfattande och därmed skulle en djupdykning i varje enskilt begrepp kunna generera en hel bok.

I studien redovisas alla årtal där generationsväxlingar skett men vi har bara fördjupat oss i ett fåtal av dem. Årtalen blev vår kronologiska struktur och den kändes självklar och viktig för att begränsa omfattningen av arbetet. Denna avgränsning kan säkert orsakat att vi förbisett andra viktiga händelser som sker, under den tidsperiod vårt empiriska material omfattar. Mycket av arbetet bestod av att läsa in oss på ämnet och hitta bra källor. Det var en lämplig metod för detta arbete. Vi hittade flera förstahandskällor som aktiva forskare skrivit och som gav oss värdefullt material. Dessa källor har i kombination med levnadshistorien varit basen i arbetet.

Diskussion av resultat

Det finns flera exempel i levnadshistorien när det är den äldste sonen som tagit över fastigheten. Detta styrker att det var den praktik som tillämpades (Lidestav, 1998), och upprätthålls i viss mån än idag. I majoriteten av fallen där kvinnor äger skog enskilt, i vår empiri, finns ingen man, dvs. antingen har hon ingen bror eller så ärver hon vid makens död. Det finns ett fall där en kvinna övertar fastigheten genom ett förtida arv, och hennes make får dispositionsrätt genom äktenskapet, dvs han är förvaltare. Detta faktum stödjer det Maria Sjöberg (2001) redovisar, angående att det var värdefullt för en man att gifta sig med en kvinna som ärvt mark. Mannen kunde därigenom få högre status i samhället, när han förvaltade marken.

Övergångsbestämmelserna avskaffades 1950 och det kan vara en bidragande orsak till att det än idag är en ojämn könsfördelning bland skogsägare. En annan orsak skulle kunna vara faktumet att 36% (Anon, 2014) av dagens skogsägare är över 65 år. Vi tror att det kan bidra till att gamla normer fortfarande lever kvar och praktiseras och att det i sin tur kan bidra till att könsfördelningen inte ändras fortare.

Efter 1950 finns två tillfällen i vårt empiriska material när en dotter ärver. År 1975 ärver en dotter av en barnlös farbror och hon har syskon. Anledningen till att dottern får överta även när äldre syskon, bland annat bröder, finns tillgängliga framgår inte och det kan vi endast spekulera i. Vid det andra tillfället är brodern avliden och dottern därmed den enda som kan överta. Forskning har visat att kvinnor ofta äger mindre areal än män och att kvinnor oftare samäger skog (Lidestav, 2010a). I vår levnadsberättelse finns flera exempel där kvinnor samäger skog men även exempel där kvinnor äger sin skog enskilt. Ett av de exemplen är Karin. Hennes fastighet är den enda som har överlåtits inom släkten utan avbrott och arealen är den ursprungliga än idag. De andra familjerna som äger de övriga tre fastigheterna har köpt till areal så Karin äger därmed den till arealen minsta fastigheten.

Arbetsfördelningen mellan män och kvinnor är i vår berättelse överensstämmande med forskarnas slutsatser. Lövkrona (2001) beskriver hur mannens och kvinnans uppgifter är skilda beroende på kön, vilket visade sig stämma överens med hur författarna i vår historia beskriver situationen. Vi har funderat över vad uppdelningen kan ha grundat sig i och tänkt att en bidragande orsak kan vara graviditet och småbarnsperioden. Denna period var för kvinnan relativt lång förr eftersom många barn ofta föddes. På grund av detta blev hon bunden till hemmet på ett annorlunda sätt jämfört med mannen. Denna orsak är inte heltäckande men gissningsvis en del i att kvinnan ofta arbetade inomhus med hushåll samt i ladugården medan mannen arbetade utomhus i jord- och skogsbruket. Att arbetsfördelningen såg ut så här fick vi också berättat för oss i samtalet med Johan och Gretas dotter. Hon berättade att hon inte upplevt det som orättvist eller känt sig åsidosatt när pojkarna var ute och arbetade medan flickorna arbetade inne. Så var det bara beskrev hon och det började så fort man var stor nog att kunna hjälpa till. Vi tror att det funnits kvinnor som känt en viss avund mot sina bröder om föräldrarna, utan att konversera med döttrarna, bestämde vem som skulle överta gården och hemmanet. Dessa kvinnor kan ha känt sig förbisedda när de inte blivit inkluderad i frågan om överlåtelsen av hemmanet. I intervjuer som Lidestav genomfört och redovisat i en artikel 2010 visas att det funnits kvinnor som upplevt liknande känslor. En annan aspekt kan vara att kvinnan kände sig nöjd att "slippa" ta över hemmanet. Det medförde stora förpliktelser speciellt gentemot den äldre

generationen med de fargångar som ålades arvtagaren att leverera. Å andra sidan fick ju i regel kvinnan ansvaret över att uppfylla fargången i sin nya familj när hon flyttade in på sin makes gård.

Vårt resultat överensstämmer med det som Lidestav (2010) skrev angående skogens olika värden utöver de ekonomiska. Släkten i denna historia kämpade hårt för att kunna betala av sin skuld och därigenom köpa tillbaka fastigheten efter Anders konkurs. Att det för släkten var så pass viktigt att köpa tillbaka samma mark som tidigare varit i släktens ägo tror vi har att göra med affektionsvärde. Tanken att man i generationer bakåt brukat just denna mark ger skogen ett kulturarv och sociala värden (Lidestav, 2010a). Än idag äger släkten samma skogsmark trots att de inte har skogsbruket som huvudsaklig syssla. Det kan i alla fall delvis bero på, de andra värden skogen har som rekreation, kulturarv och intresse.

I vårt empiriska material har staten köpt upp delar av fastigheten för att bilda naturreservat. De har då gjort det för att tillgodose angelägna allmänna intressen, i det här fallet skyddande av mark som gränsar mot nationalälven. Staten har totalt löst in ca 30 ha vilka numera ingår i ett naturreservat. Det har varit och är ett debatterat ämne kring äganderätten av egendom speciellt i frågan kring naturvårdsavsättningar. Att det kan kännas som en inskränkning i äganderätten är fullt förståeligt när marken brukats i generationer och sedan tvingas man sälja den. Än om ersättningen numera är 25% över marknadsvärdet så kanske inte markägaren ville avyttra sin skog. Samtidigt förstår man att staten måste kunna lösa in skyddsvärda områden i syfte att skydda dessa.

Vårt arbete blev en djupdykning i en fastighet. Vi upptäckte att mycket som skrivits av forskare stämde överens med hur denna släkt agerat vid överlåtelsen av skogen. Även samhället, normerna och praktikerna hade stor inverkan och har fortfarande ett finger med i spelet.

REFERENSER

- Anon (2011) Länsstyrelsen. *Kvinnorum - historia från vikingatid till nutid*. [Online]. Länsstyrelsen i Stockholms län. uppl. 2. Tillgänglig: http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2011/kvinnorum_2uppl_2011.pdf [2017-04-18]
- Anon (2014) Skogsstyrelsen. *Skogsstatistiska årsboken 2014* [Online]. Skogsstyrelsen, Jönköping. Tillgänglig: [http://www.skogsstyrelsen.se/Global/myndigheten/Statistik/Skogsstatistisk%C3%A5rsbok/01.%20Hela%202014%20-%20Entire%202014/Skogsstatistiska%C3%A5rsboken%202014%20\(hela\).pdf](http://www.skogsstyrelsen.se/Global/myndigheten/Statistik/Skogsstatistisk%C3%A5rsbok/01.%20Hela%202014%20-%20Entire%202014/Skogsstatistiska%C3%A5rsboken%202014%20(hela).pdf) [2017-04-18]
- Anon (2017a) LRF Konsult, *Generationsskifte - Gåva eller köp?* [Online] LRF Konsult. Tillgänglig: <http://www.lrfkonsult.se/varatjanster/generationsskifte/generationsskifte-kop-eller-gava> [2017-01-21]
- Anon (2017b). *Regeringsformen (2010:1408) kap.2 §15* [Online] Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152 [2017-04-18]
- Bernes, Claes & Lundgren, Lars J. (2009). *Bruk och missbruk av naturens resurser: en svensk miljöhistoria*. Stockholm: Naturvårdsverket
- Borgegård, Lars-Erik (1973). *Tjärhanteringen i Västerbottens län under 1800-talets senare hälft: en studie av produktion och transporter med särskild hänsyn till Ume- och Vindelälvens dalgångar*. Diss. Umeå: Univ., 1973
- Bunte, Rune., Borgegård, Lars-Erik., Gaunitz, Sven (1982). *Vindelns: en norrländsk kommuns ekonomiska utveckling 1800-1980: en analys av bondesamhällets ekonomiska utveckling, anpassning och förvandling under 200 år*. Lund. Selector
- Du Rietz, Gunnar., Grönqvist, Erik., Öckert, Björn. (2012). *The Swedish inheritance and gift taxation, 1885-2004*. Uppsala: Department of Economics, Uppsala University
- Edvinsson, Rodney. (2013) *Prisomräknare från medeltiden till 2100* [Online] (Edvinsson, Rodney., Söderberg, Johan. (2011), A Consumer Price Index for Sweden 1290-2008, Review of Income and Wealth, vol. 57 (2), pp. 270-292.) Tillgänglig: <http://www.historia.se/Jamforelsepris.htm> [2017-04-18]
- Follo, Gro., Lidestav, Gun., Ludvig, Alice., Vilkriste, Lelde., Hujala, Teppo., Karppinen, Heimo., Didolot, François., Mizaraite, Dianaa. (2016) *Gender in European forest ownership and management: Reflection on women as "New forest owners"*. Scandinavian Journal of Forest Research, 31 May 2016, pp.1-36

- Forssman, Maria. (2016) *Arv eller gåva Generationsskifte skapar förändringsperspektiv*. Fil.kand., Rättsvetenskap, Luleå tekniska universitet.
- Flygare, Irène A. (2001). Länkar, agenter och alternativ: kvinnogenerationer i 1900-talets jordbruk. I Britt Liljewall, Kirsti Niskanen och Maria Sjöberg(red.). *Kvinnor och jord*. Lund: Nordiska museets förlag. p.p. 13-30
- Fregert, Klas., Magnusson, Staffan. (1994). *Den höga arbetslösheten under 1920-talet: Kan det hända igen?* [Online]. Ekonomisk debatt. årg 22, nr 8. Tillgänglig: <http://nationalekonomi.se/filer/pdf/22-8-kfsm.pdf> [2017-03-07]
- Inger, Göran (2001). *Svensk rättshistoria*. 5., [rev.] uppl. Malmö: Liber ekonomi
- Jonsson, Bengt. (1979). *Jordaboken: grundkurs i fastighets- och skattejuridik inom jord- och skogsbruk*. [2. uppl.] Forshaga: Jorda-byrån
- Kardell, Lars (2003). *Svenskarna och skogen. D. 1, Från ved till linjeskepp*. Jönköping: Skogsstyrelsens förslag.
- Lagerqvist, Lars O., Lindqvist, Herman. (1999). *Den svenska skogens historia*. Stockholm: Norstedt
- Larsson, Maria. (2012). Överlämna skogen i tid. *Skogseko*. Nr. 4. pp. 6–8
- Lidestav, Gun., Ekström, Magnus. (2000) *Introducing Gender in Studies on Management Behaviour Among Non-industrial Private Forest Owners*. Scandinavian Journal of Forest Research, 15:3, pp. 378-386
- Lidestav, Gun. (2010a). *In competition with a brother: women's inheritance positions in contemporary Swedish family forestry*. Scandinavian Journal of forest research. 25:14–24.
- Lidestav, Gun. (2010b). The coweb model [figur 1]. In competition with a brother: women's inheritance positions in contemporary Swedish family forestry. Scandinavian Journal of forest research 25:14–24 pp. 15.
- Lidestav, Gun. (1997) *Kvinnors skogsägande och skogsägande kvinnor*. Småskogsnytt nr3.1997.
- Lidestav, Gun. (1998). *Women as non-industrial private forest landowners in Sweden* Källa: Scandinavian journal of forest research [0282-7581] vol:13 iss:1 pp.66 -73
- Lidestav, Gun. (2001). Kräver skogen sin man eller duger en kvinna? I Britt Liljewall, Kirsti Niskanen och Maria Sjöberg(red.). *Kvinnor och jord*. Lund: Nordiska museets förlag. pp.159-173
- Lext, Gösta (1968). *Mantalsskrivningen i Sverige före 1860*. Göteborg

Logren, Simon., Darpö, Jan., Zetterberg, Charlotta. (2015) *Ersättningsfrågan: Ersättning vid expropriation och rådighetsinskränkningar*. Diss., Uppsala universitet.

Lövkrona, Inger (2001). Hierarki och makt. Genusperspektiv på arbetsindelnings i det tidigmoderna hushållet. I. Britt Liljewall, Kirsti Niskanen och Maria Sjöberg(red.). *Kvinnor och jord*. Lund: Nordiska museets förlag. pp.31-44

Löwnertz Susanne (1982-83) *De svenska skatternas historia*. [Online] Skatteverket. Tillgänglig: <https://www.skatteverket.se/privat/sjalvservice/blanketterbroschyer/broschyer/filer/117/1171.4.76a43be412206334b89800035146.html> [2017-04-18]

Niskanen, Kirsti (2001). Husbondeväldets röst. Äktenskap, egendom och kön under första delen av 1900-talet. I. Britt Liljewall, Kirsti Niskanen och Maria Sjöberg(red.). *Kvinnor och jord*. Lund: Nordiska museets förlag. pp.131-158.

Olaison, Emeli. (2007) *Generationsskifte: av familjeägda jord- och skogsbruksföretag*. Diss. Högskolan i Jönköping.

Rodriguez, Enrique (1981). *Den svenska skattehistorien*. 1. uppl. Lund: LiberLäromedel

Roos, Anders (1996). *Att äga skogsmark – om äganderättens historia*. [Online]. Faktaskog. 1996 nr.14. Tillgänglig: <https://www.slu.se/globalassets/ew/ew-centrala/forskn/popvet-dok/faktaskog/faktaskog96/4s96-14.pdf> [2017-04-19]

Salin, Sven. 2010. *Läroverkens utveckling i Sverige*. [Online] Lärarnas historia. Tillgänglig: <http://www.lararnashistoria.se> [2017-03-21]

Sjöberg, Maria (2001). Släkt, kön och egendom. Kring de äldre samhällets egendomsrättsliga villkor. I. Britt Liljewall, Kirsti Niskanen och Maria Sjöberg(red.). *Kvinnor och jord*. Lund: Nordiska museets förlag. pp.112-130.

Törnqvist, Tommy (1995). *Skogsrikets arvingar: en sociologisk studie av skogsägarskapet inom privat, enskilt skogsbruk = Inheritors of the woodlands : a sociological study of private, non-industrial forest ownership*. Diss. Uppsala. Sveriges lantbruksuniversitet.

Westholm, Erik (1992). *Mark, människor och moderna skiftesreformer i Dalarna = [Modern land reforms in Dalarna, Sweden]*. Diss. Uppsala Universitet.

Östman, Ann-Catrin (2001). “En sådan arbetskamrat som då jag haft dig” - Om kvinnlighet, manlighet och kvinnors arbete på 1890-talet. I. Britt Liljewall, Kirsti Niskanen och Maria Sjöberg(red.). *Kvinnor och jord*. Lund: Nordiska museets förlag. pp.45-59.

Bilaga 1 Fargång vid köp/överlåtelse av Stupnäs 1:8

Förutom köpeskillingen åligger köparen eller dess rättsinnehavare, att till mig och min hustru i vår återstående livstid i förgångsförmåner utgiva sålunda, Årligen Mikaelitiden:

Fyra tunnor korn

En tunna råg

Två tunnor potatis

Tvenne fullnärda fårskattur med långull

Tvenne lispund saltströmming

½ lispund fläsk

¼ tunna salt

12 skålpund kaffe

3 skålpund socker

4 alnar grått stampat och präglad vadmal

10 alnar linlärftsväv

10 alnar grövre linneväv

4 alnar randig ylleväv

Ett par mans och ett par kvinnskängskor

12 famnar hemkörd huggen torr ved till bränsle

Dagligen en kanna sötsilad och ½ kanna skummad mjölk (av försvarligt god förskaffenhet)

Skjuts till och från kyrkan 4 gånger om året och till Umeå stad en gång vart fjärde år. Tjänlig behörigen plöjd och begödslad jord för en kanna linfrö. Till boningsrum undantages kammaren uti manbyggningen och gårdsboden för förvaring av spannmål mm. Rättighet i bagarstuga för brödbakning, i badstuga för torkning av spannmål som i kvarnen för förmalning av densamma till husbehov.

Om vi för gott finna att avstå ifrån åtnjutande av dessa förenämnda förmåner in natura, och förbliva i ett matlag med köparen, så skola vi årligen utom betingade vävnader och skor, hava att beså tvenne skäl korn på väl plöjd och begödslad jord, samt ett fullväxt får med långull, och slutligen förbehåller jag mig rättighet, att efter förmåga odla och till min nytta använda ett tunnlands odlingsmark vid den så kallade stranden i följe härav jag skall hava nödig häst, gäller för jordens skötsel och i alla hänseenden rättighet till trösklogen efter nödigt behov. Och jag får till sist förordna, att när den ena av oss säljare med döden avgå, skola de härovan betingande förmåner till hälften försvinna, utom de betingade husrummen, skjutsarna och vedbrand vilket oavkortat i bådas vår livstid utgöras.

Emot uppfyllande av dessa ingångna förbindelser avhänder jag mig all äganderätt till för berörde hemman 1:8 mantal No 1 Stupnäs, att av köparen tillträdas måndagen den 14 de nästkommande mars, med den tillhörande hus och jord, åkermark, äng, skog, och mark, med lika rätt som jag densamma innehaft: som skedde i Stupnäs den 2 januari 1864.